

Hadrian Daicoviciu — Dorin Alicu, *Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa*, Editura Sport-Turism, colecția „Monumente și muzee”, București, 1984.

Cuprinde 241 p. de text, cu un glosar și o postfață, o hartă (la început) și un plan (la sfârșit), 91 de ilustrații alb-negru și 25 de figuri color inserate în volum.

Cuvînt înainte, p. 5; I. *Așezarea*, p. 7—11; II. *Istoria și viața orașului antic*, p. 12—61; III. *Istoricul cercetărilor*, p. 62—86; IV. *Monumentele. A. Edificii extra muros*, p. 87—132; B. *Edificii intra muros*, p. 132—164; V. *Muzeul arheologic*, p. 165—216; VI. *Piese de la Ulpia Traiana aflate în alte muzee sau colecții*, p. 217—233; VII. *Obiective de interes cultural-turistic în împrejurimile Ulpiei Traiane*, p. 234—238; *Glosar*, p. 239—244; *Postfață*, p. 245—246 (semnată de D. Alicu); Căprins, p. 247.

Recenzia de față este un omagiu adus celui care vreme de 11 campanii a condus cu înaltă competență cercetările colectivelui de arheologi la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, metropola Daciei romane. „În timp ce această carte își urma drumul firesc spre apariție, inima profesorului Hadrian Daicoviciu (domniei sale îi dedic aceste ultime rânduri — n.n.) a încetat să mai bată” (*Postfață*).

Lucrarea, scrisă în colaborare cu Dorin Alicu, avea să fie, din păcate, ultima carte a mult regretatului dascăl clujean, ea aparînd postum, la sfîrșitul anului 1984, an marcat de decesul profesorului (4 octombrie). Acest ghid însă „cuprinde chintesența gîndurilor și cercetărilor sale asupra capitalei Daciei romane” (*Postfață*). Și tocmai această chintesență a ideilor celui trecut în neîntîia face ca valoarea cărții să crească considerabil, să depășească pretențiile unui simplu și obișnuit îndrumar. Desigur, colaborarea lui Hadrian Daicoviciu cu Dorin Alicu a fost foarte fructuoasă în elaborarea acestei lucrări, colegul mai tînr — și el participant de la început la toate campaniile arheologice postbelice „ulpiene” — aducîndu-și o contribuție meritorie.

Se pune întrebarea de ce a fost nevoie să se reediteze un nou ghid pentru drumeții care poposesc pe meleagurile metropolei romane? Răspunsul este dat clar de cei doi autori în *Cuvînt înainte*: „Au trecut aproape două decenii de la apariția ultimului ghid (C. Daicoviciu, H. Daicoviciu, *Ulpia Traiana (Sarmizegetusa romană)*, ediția a II-a, București, 1966, pentru monumentele din aer liber, iar pentru muzeu, idem, *op. cit.*, și Oct. Floca, *Muzeul de arheologie Ulpia Traiana Sarmizegetusa* [Deva, 1967] = *Muzeul arheologic Sarmizegetusa*, București, 1969 — n.n.) destinat vizitatorilor vestigiilor arheologice din capitala Daciei romane și în acest răstimp peisajul monumental al orașului antic s-a schimbat în foarte mare măsură. Săpăturile reluate pe scară largă în 1973 au scos la iveală o serie de edificii necunoscute, la multe din acestea efectuîndu-se și lucrări de consolidare. Muzeul, îmbogățit cu numeroase și valoroase piese epigrafice, sculpturale, arheologice, a dobîndit un nou local și se prezintă astăzi vizitatorului într-o organizare mult diferită față de trecut”.

Capitolul I (*Așezarea*) plasează în spațiul geografic al Țării Hațegului (colțul sud-vestic) acest important oraș, vorbindu-se apoi de împrejurimile sale, căile de acces și rațiunile fie ele strategice, fie economice care l-au determinat pe împăratul Traian să aleagă aici locul capitalei.

Următoarea parte a ghidului (capitolul II, *Istoria și viața orașului antic*) prezintă evenimentele care au dus la întemeierea orașului, denumirea, organizarea, înfățișarea, instituțiile și importanța Ulpiei Traiane în cadrul provinciei imperiale nord-danubiene.

Istoricul cercetărilor (capitolul III) are o tematică largă: el se referă de la perioada trezirii interesului cărturăresc pentru antichitățile de aici (secolul al XV-lea) pînă la ultimele descoperiri prin săpături arheologice, fără a fi trecute cu vederea și cîteva edificii sau monumente care astăzi nu se mai păstrează ori au fost reacoperite cu pămînt fie de oameni, fie de vitregia timpului (trei cunoscute mozaicuri „Judecata lui Paris”, „Împloarea regelui Priam” și cel cu zeita Victoria, înconjurată de amorași, apoi *mithraeum*-ul, templul zeilor sirieni, băile publice, mausoleul familiei Aurelia, incinta funerară din valea Drașcovului, *villa rustica* de la Hobița ș.a.

Partea a IV-a, *Monumentele*, împărțită în două secțiuni (A. *Edificii extra muros* și B. *Edificii intra muros*), trece în revistă complexele de clădiri și monumentele arhitectonice care, în zilele noastre, pot fi admirate în aer liber. Edificiile

plasate în afara zidurilor oraşului sînt marea amfiteatru, „cazarma” gladiatorilor (*Schola gladiatorum*), templul zeiţei Nemesis, cel dedicat lui Liber Pater, sanctuarele divinităţilor medicinei, Aesculap şi Hygia, aşa-numitul (convenţional) templu mare (cea mai întinsă construcţie a genului din Dacia), cel al lui Silvanus şi alte cîteva clădiri, iar complexele monumentale *intra muros* fiind constituite din clădirile 001, 002, 004, palatul Augustalilor (*Aedes Augustalium*) şi forul.

Bogăţia materialului arheologic descoperit în cursul săpăturilor efectuate, începînd cu anul 1973 (atunci s-au reluat cercetările la Ulpia Traiana întrerupte de cel de-al doilea război mondial), a făcut ca vechiul local al muzeului din comuna Sarmizegetusa, înfiinţat în 1924 de Constantin Daicoviciu, să devină neîncăpător, expoziţia de bază mutîndu-se recent într-o clădire frumoasă. Ghidarea vizitatorilor prin sălile noului lăcaş de ştiinţă şi cultură este tratată în capitolul V al lucrării (*Muzeul arheologic*).

Interesantă este, de asemenea, partea a şasea (*Piese de la Ulpia Traiana aflate în alte muzee sau colecţii*), avînd darul de a informa pe cei interesaţi de importante obiecte ale metropolei păstrate astăzi în alte părţi din ţară sau străinătate (Muzeul de istorie al R. S. România din Bucureşti, Muzeul judeţean Hunedoara din Deva, Muzeul de istorie din Cluj-Napoca, Muzeul Banatului din Timişoara, Muzeul Brukenthal din Sibiu, muzeele municipale din Lugoj şi Sighişoara, Muzeul Naţional Maghiar din Budapesta, Biblioteca Naţională Austriacă din Viena).

Ultimul capitol al ghidului se ocupă de *Obiective de interes cultural-turistic în împrejurimile Ulpiei Traiane*, cum ar fi, de pildă, cetatea Colţ, cele de la Mălăieşti, Răchitova, Haţeg, bisericile-monument din Densuş şi Strei sau ruinele turnului medieval de la Subcetate.

La capătul acestor lămuriri referitoare la conţinutul ghidului capitalei traiane, adresat în aceeaşi generoasă măsură publicului larg, interesat de istoria antică a României şi specialiştilor, închei recenzia de faţă cu aceeaşi urare clasică latină pe care autorii o adresează drumeţilor ai căror paşi se îndreaptă spre impresionantele vestigii ale Ulpiei Traiane: *Vale viator!*

CONSTANTIN POP

Lucia Ţeposu Marinescu, *Funerary Monuments in Dacia Superior and Dacia Porolissensis*, BAR International Series 128, Oxford, 1982. Cuprinde 244 p. de text şi XLII planşe cu 180 de ilustraţii alb-negru.

Conţinut, fără paginaje; *Cuvînt înainte* (semnat de prof. D. M. Pippidi), p. 1—4; *Prefaţă*, p. 5; Capitolul 1, *Istoricul cercetărilor*, p. 7—9; Capitolul 2, *Forma şi tipologia monumentelor*, p. 10—39; Capitolul 3, *Motive decorative*, p. 40—58; Capitolul 4, *Originea formelor şi a motivelor decorative*, p. 59—67; Capitolul 5, *Diffuziunea monumentelor funerare, probleme de stil şi de datare*, p. 68—75; *Note*, p. 76—101; *Catalog*, p. 103—225; *Abreviaţiuni bibliografice*, p. 226—228; *Tabel de concordanţă* (CIL = IDR), p. 229—230; *Indice de localităţi*, p. 231—232; *Tabelul locurile de păstrare a monumentelor*, p. 233—234; *Lista localităţilor de provenienţă a monumentelor*, p. 235—236; *Lista ilustraţiilor*, p. 237—244; *Planşe I—XLII*.

Dacă pînă acum în literatura istorică românească privind antichitatea clasică pe teritoriul ţării noastre s-au făcut încercări, mai mult sau mai puţin reuşite, de a se prezenta unele monumente sepulcrale, fie în ansamblu, fie pe categorii de piese, cartea *Funerary Monuments in Dacia Superior and Dacia Porolissensis*, a cunoscutei şi apreciatei cercetătoare bucureştene Lucia Ţeposu Marinescu, şeful Secţiei de istorie veche a Muzeului de istorie al R. S. România, este prima *monografie completă* a genului. Ea a văzut lumina tiparului la Oxford, în prestigioasa serie internaţională a lui *British Archaeological Reports*, sub atenta şi îngrijită traducere a arheologului Nubar Hamparţumian.

Afirmam, mai sus, că lucrarea este o „monografie completă a genului” (adică a monumentelor funerare). Acest lucru se poate uşor constata şi doar dintr-o sumară trecere în revistă a categoriilor de piese prezentate. Astfel, apar 229 de stele, 31 de coronamente, 61 de altare, 34 de postamente, 22 de coronamente în formă de trunchi de piramidă, 43 de medalioane independente (lucrate aparte), 111 de edicule şi 15 fragmente de construcţii funerare (pilaştri, lespezi, arcade, frontoane, arhitrave), deci, un total de 546 de monumente.